

NÁZORY

PROČ NEJSME INVALIDÉ ANI HANDICAPOVANÍ

Nic neukazuje na rozpaky většinové společnosti s chápáním některých menšin lépe než svízele s jejich pojmenováním. Někdy si s tím, jak si mají říkat, nevědí rady ani ony menšiny. Někdy dokonce ani nevědí, zda chtějí být menšinami a zda se chtějí chlubit svojí odlišností od většiny.

Text: TOMÁŠ CIKRT
Ilustrační foto: ERIK ČIPERA

A tak je to i s námi... S kým? Zkuste hádat. Začnu tím, že my určitě nechceme být považováni za nemocné, tedy jenom do okamžiku, kdy požadujeme po zdravotní pojišťovně, aby nám proplatila vozík, berli či brýle. Nechceme být označováni za invalidy, ale jenom dokud nežádáme o invalidní důchod. Vlastně ani nechceme být postižení, ale současně také zásadně odmítáme, aby na místě pro postižené parkoval kdokoliv nepostižený. Takže co vlastně chceme?

Neplatný a poškozovaný

Začneme odpadem. Slovy či označeními, která nemají ve slovníku slušných lidí roku 2011 co pohledávat. Mrzák a tvrdší ekvivalent německého původu kripl jsou dnes nadávkami. V roce 1908 však slovo mrzák nebylo ničím špatným, vždyť tehdy vznikl ctihodný Spolek pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků, který pak přes 40 let provozoval Jedličkův ústav. Samotné výrazy za to nemohou. To ten rošťák čas s nimi zamezl. S dobou se mění význam a hlavně zabarvení slov.

S nadávkami je to ovšem jednoduché. Slušní lidé je nepoužívají. Horší je zbabat se označení, která se tváří nevinně a přitom skrývají

významy, které popisovanou osobu ponižují. Nejfrekventovanější mezi nimi je invalida, invalidní. Pochází snad z latiny, obsahuje zápor in, který vyjadřoval opak ke slovu validus, což značilo zdravý, silný, zdatný. Ten, kdo nebyl zdravý a silný, byl tedy invalidní. Jako invalides byli ve Francii nazýváni vojáci, kteří již nemohli bojovat na frontě, tedy buď ranění, nebo staří veteráni. Pro ně vznikla také slavná invalidovna, pod stejným jménem a za stejným účelem pak dokonce i v Praze. Invalidovnu tvořil zvláštní, do jisté míry izolovaný svět – invalidé tam měli zajištěno nejen bydlení, ale i vlastní obchody, řemesla, služby...

Validní předpisy pro invalidy

Slovo validní se ale dnes netýká zdraví, znamená platný, uznaný, například validní argument nebo validní dokument. Invalidní by tedy v češtině mělo znamenat poškozovaný, neplatný. Toto slovo se ale zarputile v jazyce drží – zejména díky zastaralým sociálně-právním předpisům a setrvačnosti v myšlení (a možná i paměťovou stopou po komunistickém a všeobjímajícím Svazu invalidů). Používají ho ke své ostudě úředníci, lékaři i novináři. Považte ten paradox: naše validní (čili platné) právní předpisy říkají, že nárok na tu či onu dávku mají invalidní (čili neplatné) osoby. Myslím, že platí úměra, že špatné pojmy tvarují špatné předpisy.

Člověk s postižením je chápán jako příjemce dávek, který má být rád, že něco

dostal, když už je jeho validita nulová. Neobstojí výmluva, že invalidita je v oněch předpisech definována jinak, totiž jako ztráta nebo snížení pracovní schopnosti. To, že je nějaký pojem účelově definován do právních předpisů, ještě neznamená, že je tím ze světa vymazán jeho pravý význam.

Postižení nemusí být handicapem

Po revoluci proniklo do naší mluvy slůvko hendikep, čili počestněná obdoba anglické slova handicap. Kouzlo handicapu tkví v jeho nesrozumitelnosti. Vlastně ani nevíme, co to pořádně znamená. Je to ale slovo cizí a v českých luzích relativně pořád ještě nezošklivé. Taková nová cizí slova, kterým nerozumíme, používáme v tajemných oblastech, kde se jiného pojmenování bojíme nebo ho nemáme k dispozici. Svěží slovíčko handicap nezní tak staře a nevhodně jako invalida a invalidní. Jenže co vlastně znamená? Vzniklo spojením tří slov: slovo hand-in-cap. Mnoho lidí má za to, že to vyjadřuje situaci, kdy někdo v ruce či rukou (in hand) drží čepici (cap), někteří si dokonce myslí, že to není čepice, ale pohárek či hrneček (ale to by se psalo cup) a že tedy takový člověk se s nataženou rukou domáhá almužny, čili žebrá (do čepice, do hrnečku). Proto je prý třeba slovo handicap odmítnout jako urážlivé.

Copak o to, jsem pro odmítnutí, ale tento důvod je falešný. Původ slova handicap leží v 17. století v hazardní stejnojmenné hře